

УДК 373.5.016:070.1

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2022.11>**Наталія Грона,**

ORCID iD 0000-0003-2578-2865

доктор педагогічних наук, доцент,
викладач вищої категорії, викладач-методист,
Комунальний заклад «Прилуцький
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Івана Франка»
Чернігівська обласна рада
вул. Перемоги, 170, м. Прилуки,
Чернігівська обл., Україна
natashagrone@ukr.net

РОБОТА З МЕДІАТЕКСТОМ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ РІЗНИХ НАПРЯМІВ

У статті проаналізовано концептуальні засади роботи з медіатекстом для підготовки фахівців різного напрямку в закладах фахової передвищої освіти. Акцентовано увагу на тому, що на сьогодні процеси розвитку мови корелюють екстра- й інтралінгвістичні потенціали медійного слова, можливості та інтегральні здатності об'єднувати простір культур, ідентифікувати себе в мові народу, держави, сучасного українського соціуму. Тому доцільною є візуалізація медіатексту, щоб адаптувати освітні продукти в умовах інформатизованого соціуму.

Ураховуючи специфіку історичних написань, пропонуємо звертатися до різних способів оволодіння правописною навичкою, розглядаючи слово «енциклопедично» за всіма складниками знань.

Описано впровадження інноваційних підходів до роботи з медіатекстами на уроках української літератури, що розвиває критичне мислення, здатність орієнтуватися в інформаційних джерелах, правильно розуміти надану інформацію, класифікувати її щодо значущості та пріоритетності, розглядати нові знання різнопланово, узагальнювати.

Проаналізовано можливості та переваги роботи з медіатекстами на уроках української мови і літератури в закладах фахової передвищої освіти під час підготовки фахівців різних напрямів (майбутні вчителі початкових класів, журналісти).

Ключові слова: візуалізація; журналісти; історичні написання; критичне мислення; майбутні вчителі початкових класів; медіаосвіта; медіатекст; мему; українська література; українська мова.

© Грона Н. В., 2022

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Глобалізація сучасного інформаційного світу сприяє розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти практично в усіх галузях людського життя. Учитель/викладач має не тільки володіти засобами медіаосвіти для унаочнення уроків/занять, а й навчити здобувачів освіти грамотно моде-

лювати свій медіапростір.

Засоби масової комунікації (друковані, відеопродукція, телебачення, інтернет, радіомовлення) в освітньому процесі готують юне покоління до життя в трансформаційному суспільстві, зокрема до опанування способами грамотного читання медіатекстів, набуття здатності до сприймання та аргументованого оцінювання інформації, її цілеспрямованого пошуку, роз-

виту критичного мислення, самостійного продукування висловлення, тобто створення медіатекстів.

Зв'язки між молодим поколінням та глобальною медіасистемою є суперечливими. З одного боку, молодь має широкі можливості входити в освітній процес за будь-яких умов (онлайн, офлайн) на основі сучасних інформаційних технологій; з іншого – медіаресурси створюють умови для проникнення антигуманної, антидуховної, аморальної, хибної інформації, що призводить до зниження якості медійного продукту, широкої маніпуляції свідомістю людей. Це вимагає значної уваги до інформаційно-комунікаційного простору з боку соціальних та особливо освітніх закладів.

В умовах формальної освіти (здобуття кваліфікацій, що визнаються державою), неформальної (додаткова, що не передбачає присудження освітніх кваліфікацій, визнаних державою, за рівнями освіти, наприклад, курси, майстер-класи, семінари) та інформальної (самоосвіта, освіта під час дозвілля) здобувачі освіти вчаться користуватися медіазасобами, створювати власну медіапродукцію (повідомлення, відеофрагменти, презентації), розвивають уміння щоденного користування медіатехнологіями, наприклад, відправлення електронної пошти, завантаження музики чи фільму, спілкування в соціальних мережах, створення чи редагування вебсторінки, власного блогу. Коледж та університет інколи стають завершальним етапом формальної освіти, де можна розвинути та вдосконалити медіаосвіту, зокрема практикувати використання медіа для загального спостереження, критичного мислення, аналізу, стимулювання інтересу до вивчення теми, розвитку обізнаності із критеріями надійності та упередженості медіапродукції, розпізнавання джерел медіаповідомлення, його впливу на об'єктивність інформації. Основним каналом зв'язку медіа з особистістю є медіатекст, тому до цього продукту нині особлива увага.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Поняття

«медіатекст» з'явилося в англomовній науковій літературі в 90-х роках ХХ століття й набуло поширення у зв'язку з особливостями його функціонування у сфері масової інформації. Р. Фаулер, Н. Фейерклаф, А. Белл, Т. ван Дейк, М. Монтгомері досліджували медіатексти з погляду соціолінгвістики, функціональної стилістики, теорії дискурсу, визначивши статус і технології впливу засобів масової інформації, способи опису різних типів медіатексту.

Дослідження медіатексту у вітчизняних розвідках пов'язані з роботами В. В. Різуна, Л. І. Шевченко, Т. Г. Добросклонської, В. Й. Здоровеги, О. О. Черниша, О. М. Семенов, К. С. Серажим та ін. Вони поєднують інформацію про різноманітні тенденції розвитку сучасних засобів масової комунікації, жанрові зміни в сучасних масмедіа, розвиток функцій системи ЗМІ, принципи мовного оформлення медіатексту, уживання тропів та стилістичних фігур із позицій їхнього структурного оформлення, граматичного вираження, семантико-стилістичних особливостей, специфіки функціонування тощо. Але поза увагою науковців залишаються педагогічні положення про інформаційний простір, застосування медіатекстів у загальнокультурному та професійному розвитку майбутнього фахівця, зокрема працівників ЗМІ та вчителів/викладачів.

В Україні питання медіаосвіти як спеціальний напрям наукових досліджень у галузі педагогіки та психології почав розвиватися тільки з кінця 90-х рр. ХХ ст. Проблеми медіаосвіти висвітлювалися в дисертаційних роботах останніх років. Так, підготовку майбутніх учителів до естетичного виховання школярів на матеріалі екранних мистецтв досліджував О. В. Федоров, О. В. Невмержицька висвітлила роль розважальних програм центральних каналів телебачення України для морального виховання підлітків, М. М. Ячменик – підготовку майбутніх учителів української мови і літератури до використання засобів медіаосвіти у фаховій діяльності, Н. П. Рижих – формуван-

ня медіаосвіти майбутніх учителів на матеріалі англomовних екранних мистецтв, М. М. Матвійчук – розвиток медіаграмотності в майбутніх соціальних педагогів, Г. О. Головченко здійснював порівняльний аналіз медіаосвіти в США і Канаді, М. М. Фомінова аналізувала медіаосвіту в контексті опанування учнями світової художньої культури.

Заслуговує на увагу дисертація Ю. М. Казакова «Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів». У роботі встановлено педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя, зокрема наголошено на значущості медіаграмотності як складника педагогічної культури вчителя. Представлено умови формування вмінь роботи з медіатекстами як метапредметними професійними якостями майбутнього вчителя, зазначено, що впровадження комплексної програми медіаосвіти в педагогічному ЗВО є доцільним і ефективним (Казаков Ю. М., 2007). Науковець акцентує, що поєднання зовнішніх (пов'язані з діяльністю учителя/викладача, який є організатором, керівником освітнього процесу) умов та внутрішніх (діяльність учня/студента як суб'єкта власної життєдіяльності) є потужним засобом інтенсивного навчання й невід'ємним складником медіаосвіти.

М. О. Осюхіна в дослідженні «Медіа- та інформаційна грамотність як складова сучасних інформаційно-комунікаційних обмінів (національна концепція в контексті світового досвіду)» визначає концептуальні засади медіаосвіти – сприяння розвитку медіа- та інформаційної грамотності населення для забезпечення українцям можливості використовувати медіа для саморозвитку та самовдосконалення; полегшення виконання завдань (робочих, освітніх, побутових); формування вмінь безпечного користування медіа та захисту від шахрайств, маніпуляцій та пропаганди; соціалізації та утвердження глобальної толерантності й взаємоповаги для розбудови інформаційного суспільства в Україні (Осюхіна М. О.,

2018). Означені питання дослідження акцентують увагу на неформальній медіаосвіті, яка реалізується завдяки роботі неурядових громадських організацій, онлайн-навчанню, проведенню екскурсій, семінарів та тренінгів медійного спрямування, а також фестивалів і конкурсів.

У роботі «Педагогічні засади соціалізації студентської молоді засобами масової комунікації» І. І. Курлішук доводить, що ЗМІ сприяють формуванню й розвитку низці соціальних навичок у молодій людині для забезпечення її гармонійного входження в суспільство (Курлішук І. І., 2008). Запропонований у дослідженні зміст соціального виховання студентської молоді може бути покладений в основу медіаосвіти у ЗВО, адже формування медіакомпетентності майбутнього фахівця є актуальним завданням освітнього процесу.

Аналіз спеціальної літератури дав можливість дійти висновку, що сучасні інформаційні процеси ґрунтуються на різних видах і формах роботи з медіатекстом, адже він є каналом зв'язку, вираження смислів і думок.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Особливого значення формування медіакультури особистості набуває в контексті підготовки молоді до взаємодії зі світом інформації, вільного входження юнацтва в полікультурну площину. Сучасний ринок праці потребує ініціативних, цілеспрямованих та творчих спеціалістів, які мають високий рівень теоретичної та практичної підготовки, уміють самостійно приймати рішення, розвивати прогрес у науці або виробництві. Досвід доводить, що нині бути вузькоспеціалізованим працівником – усе одно що вкладати всі свої гроші в одну частку акцій. Краща стратегія – диверсифікувати свій «портфель». Тому професійна оптимізація, опанування декількох професій – потенційна вимога й роботодавців і тих, хто готується до роботи за фахом. Ми повинні стати якомога гнучкішими й реалізувати свої здібності в роботах, які пропонує ринок праці.

У зв'язку з поширенням COVID-19,

повномасштабним вторгненням російської армії в Україну кількість робочих місць зменшилася, тому фахівці, які володіють кількома професіями, зможуть працювати одночасно в різних компаніях. У ЗВО розуміють, що ми перебуваємо на порозі змін, які впливають на всі рівні суспільства, оновлюють підготовку фахівців, інтегруючи педагогічні й непедагогічні спеціальності, зокрема педагогів і журналістів. Долучаючи елементи медіаосвіти в професійну підготовку майбутнього фахівця, активізуємо учнів/студентів до пошуку джерел інформації, озброюємо їх інструментарієм для формування медіаосвітніх компетентностей, необхідних для роботи за фахом.

Концептуальні засади медіаосвіти, зокрема вимоги до професійних та особистісних якостей сучасного вчителя/викладача, створення культурно-освітнього середовища для забезпечення самореалізації та саморозвитку майбутніх фахівців ґрунтуються на положеннях міжнародних документів (Феська декларація ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (2011), Паризька декларація ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (2014), законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фахову передвищу освіту» (2019), Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013), Указу Президента України «Про Доктрину інформаційної безпеки України» (2017), Концепції «Нова українська школа» (2016), Концепції упровадження медіаосвіти в Україні (2016).

Утвердження концепції освіти впродовж життя, філософії відкритої освіти, поширення дистанційного навчання та екстернату вимагають від студентів і викладачів особливих умінь роботи з інформацією, розуміння ролі та значення світу медіа в професійному та культурному становленні особистості.

Результати аналізу практики застосування медіаосвіти в закладах фахової передвищої освіти України свідчать про наявність суперечностей між: стрімким поширенням масової культури та несфор-

мованістю в молоді вмінь критично сприймати медіатексти; визнанням значення медіакультури, медіаосвіти в цілісному процесі загальноосвітньої та професійної підготовки здобувачів освіти й недостатньою увагою до використання медіаосвіти в ЗВО України; соціальним замовленням вищій школі на підготовку майбутнього фахівця, здатного вільно орієнтуватися в сучасному медійному просторі, застосовувати можливості медіа для професійного та особистісного розвитку та реальним рівнем здобутої медіаосвіти у ЗВО; усвідомленням викладачами значного соціокультурного, дидактичного та виховного потенціалу сучасної медіакультури та нерозробленістю методичного забезпечення використання медіаосвіти в освітньому процесі, відповідних технологій педагогічної підтримки цього процесу.

В умовах потужного розвитку медійних технологій як невід'ємного складника національної безпеки держави, інтеграції України в європейський і світовий інформаційний простір зростають вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців, зокрема в контексті медіаграмотності, що значною мірою сприяє ефективній і толерантній міжособистісній комунікації, конструктивній співдії з іншими людьми, прояву активної громадянської позиції, де контактувальним засобом є медіатекст.

Для виявлення пріоритетних напрямів роботи з медіатекстами в закладах фахової передвищої освіти ми застосували комплекс методів дослідження: теоретичний аналіз і синтез літературних джерел, електронних видань, комп'ютерних та мережевих ресурсів освітнього призначення, опитування здобувачів освіти, викладачів (145 осіб). Дослідження проводили в Чернігівській, Сумській, Волинській областях протягом 2019–2021 років у закладах фахової передвищої освіти, які здійснюють підготовку педагогічних і непедагогічних фахівців.

Спостереження за заняттями, бесіди зі здобувачами різних напрямів підготовки (учитель початкових класів, журналіст), анкетування, систематичне ознайомлення з

якістю медіапродуктів, створених здобувачами освіти, аналіз медіатекстів на заняттях дають змогу говорити про недостатній обсяг активного словника, складнощі в засвоєнні української термінологічної лексики, окремі студенти не мають яскраво вираженої потреби в постійному творчому підвищенні власного рівня медіакультури, не вміють критично осмислювати інформацію та здійснювати рефлексію власної діяльності. Це свідчить про те, що робота з медіатекстами носить переважно фрагментарний характер. Як показав проведений аналіз опитування, 35,6 % студентів володіють уміннями критично аналізувати, структурувати медіаінформацію: розуміти меседж повідомлення; розрізняти пропаганду, фейки, маніпуляцію, джінсу, дезінформацію, здійснювати фактчекінг із метою формування медіаімунітету особистості, 20,4 % визначають, наскільки ця інформація є правдивою, достовірною, 11 % устанавлюють аналогії з іншими медіатекстами, оцінюють їх на основі аргументів й узагальнення, 15 % висловлюють особисте ставлення, визначають цільову аудиторію: на кого спрямований медіатекст, наявність авторської позиції/ідеї основної думки, погляди автора, висвітлені в повідомленні, 14 % аналізують соціальну позицію стереотипи/цінності/соціальні орієнтації та погляди, виражені в медіатексті.

Отже, проблеми в підготовці фахівців різного напрямку в закладах передвищої фахової освіти є спільними: недостатній рівень спрямованості змісту навчально-пізнавальної, пошуково-дослідної, практичної підготовки до роботи з медіатекстом різних видів і жанрів, знаннями медіакомунікації; володіння інтерпретаційними, текстово-жанровими, мовно-комунікативними; інформаційно-технологічними, проєктувальними вміннями, які не активізують створення та використання власних медіапродуктів/медіатекстів.

Освітній процес у закладах фахової передвищої освіти має бути спрямований на оновлення змісту професійно зорієнтованих дисциплін, гурткової роботи, педагогічної практики через забезпечення

інтеграції змісту медіаосвіти з фаховими дисциплінами, на оволодіння студентами культурою дослідницької роботи з медіатекстом; створення і використання студентами власного медіаосвітнього продукту в процесі формальної і неформальної, інформальної освіти, а це сприятиме ефективній підготовці майбутніх фахівців.

Мета статті – висвітлити формування вмінь роботи з медіатекстом у майбутніх журналістів і вчителів початкових класів для здатності виокремлювати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах і використовувати її для збагачення свого досвіду, створювати медіатексти та взаємодіяти з іншими особами в режимі реального часу, тобто в онлайн-режимі. Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- репрезентувати поняття «медіатекст», його складники;
- описати особливості роботи з медіатекстами в практиці підготовки майбутніх учителів початкових класів і журналістів до ЗНО в закладах фахової передвищої освіти;
- аргументувати ефективність роботи з медіатекстом як продуктивним засобом «модернізації» вивчення української літератури в закладах фахової передвищої освіти;
- сформулювати висновки щодо змісту завдань і вправ для вмінь усвідомлено добирати медіатекст, розпізнавати способи та форми маніпулятивного впливу медіа, орієнтуватися в інформаційному потоці сучасного демократичного суспільства фахівців різних напрямів підготовки в ЗВО.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

Медіатекст як інструмент навчання української мови

Сутність медіатексту як продукту масової інформаційної діяльності та ко-

мунікації полягає у вираженні конкретної інформації з метою впливу на громадську думку та переконання. І. І. Курліщук вважає, що мовна особистість автора, його когнітивні вміння, світосприйняття та інтелектуальний рівень створюють основу медіатексту. Авторка пояснює, що подія, відображена в тексті, передбачає наявність «за тексту» (того, що за кадром) – фрагмента події, описаної в тексті, а журналіст описує «за текст» так, як вважає за потрібне. Зважаючи на це, асоціативні одиниці тексту дають можливість адресату зрозуміти приховану інформацію, яка називається підтекстом. Отже, основними характеристиками медіатексту є логічна завершеність висловлювань, прагматичність та комунікативний намір (Курліщук І. І., 2008). Контекстуальний аналіз різних наукових джерел дає можливість зупинитися на такій семантизації терміна «медіатексти», представленої Д. Х. Баранником: тексти газетно-журнального, інтернетного, радіо- та телевізійного контенту, тобто тематично, формально-граматично й структурно зв'язні транслятори інформації, знання, ціннісно-сміслових орієнтирів спільноти у ЗМІ (Баранник Д. Х., 2000, с. 627–628). Отже, аналізуючи наукові репрезентації, ми вважаємо, що медіатексти – сучасні публіцистичні тексти, які мають різну форму вираження.

Медіалінгвісти визначають, що «медіатекст» – «поліфункціональна гетерогенна смислова система, яка є продуктом вербалізації когнітивної діяльності індивіда й об'єктом і результатом цілеспрямованого конструювання смислів відповідно до прагматичної орієнтації ЗМІ, складним соціально-мовленнєвим та комунікативним утворенням» (Шевченко Л. І., Дергач Д. В., Сизонов Д. Ю., 2014, с. 101–102). Вони досліджують медіатекст як комплекс вербальної й невербальної знакових систем, оскільки саме вони формують основні підходи до створення універсального тексту в інтернеті та можуть поєднуватися між собою. Так, у медіатексті вербальна інформація може доповнюватися невербальною: відеорядом, звуковим супроводом, графікою.

Таке поєднання елементів та ефектів впливу вербального й невербального зумовлене не тільки властивостями розрізнених засобів масової інформації (радіомовлення, телебачення, преса), але й різними умовами існування традиційних засобів масової інформації в інтернеті (Різун В. В., 2013, с. 18). Різні погляди на поняття медіатексту, його поліфункційність дають можливість дійти висновку, що це універсальний продукт комунікативного спрямування, що відображає комбінацію функцій повідомлення та впливу на слухача.

Розглядаючи медіатекст як цільовий елемент системи журналістської освіти, ми звернемося до визначення поняття «медіатекст», запропоноване Г. Я. Солгаником: «Медіатекст – різновид тексту, що належить до масової інформації, характеризується особливим типом автора, специфічною текстовою модальністю (відкрита мова, різноманітний прояв авторського Я), розрахований на масову аудиторію» (Солганик Г. Я., 2005, с. 14). Науковець підкреслює, що медіатексти поділяються на радіо-, телевізійні, газетно-публіцистичні, вони поєднані загальними рисами, зумовленими належністю всіх цих медіатекстів до масової інформації. Означені особливості характеризують медіатекст як продукт для ущільнення інформаційних обмінів, який підтримує різний формат обміну інформацією з аудиторією (у нашому дослідженні – здобувачі освіти різних напрямів підготовки).

Медіадослідники акцентують увагу на різних способах передачі медійної інформації, зокрема креолізації, що інтегрована зі словесною тканиною тексту. Різні способи передачі інформації в медіатекстах мають ідентичні функції, але втілені не лише в словах, а й у малюнках, фотографіях, графіках, особливих шрифтових та кольорових маркерах повідомлення, що утворюють складну комунікативну реальність, релевантну екстралінгвістично сформульованому завданню.

Нині актуальні процеси розвитку мови корелюють екстра- й інтралінгвістич-

ні потенціали медійного слова, можливості та інтегральні здатності об'єднувати простір культур, ідентифікувати себе в мові народу, держави, сучасного українського соціуму. Відтак доцільною є візуалізація медіатексту, що дає можливість адаптувати освітні продукти до нових умов, оскільки традиційні навчальні посібники не завжди відповідають вимогам сучасних здобувачів освіти, які прагнуть устигнути все і відразу та швидко абстрагуються від нецікавих моментів.

У науково-методичній літературі репрезентовано різні тлумачення терміна «візуалізація» (від лат. *visualis* – зоровий). В. Т. Бусел зазначає, що «візуалізація – «одержання видимого зображення яких-небудь предметів, явищ, процесів, недоступних для безпосереднього спостереження» (Бусел В. Т., 2003, с. 145). Нині проведення прямої трансляції в чатах, онлайн-навчання на різних освітніх платформах дають можливість спостерігати за об'єктом у режимі реального часу, тому таке визначення не досить глибоко визначає процес візуалізації, а медійний текст постає відділено в просторі й часі від комунікативної ситуації та її учасників.

Г. Л. Токмань у термінологічному словнику до підручника «Методика навчання української літератури в середній школі» під візуалізацією розуміє «кодування, інтерпретацію, передавання інформації за допомогою зорових представлень – ре-

алістичних і асоціативних образів, кольорів, графічних схем» (Токмань Г. Л., 2012, с. 297).

Візуалізація навчального матеріалу з усної наочної інформації представляє дані у вигляді зображення з метою максимальної зручності їхнього розуміння; надання компактної форми будь-якому об'єкту, суб'єкту, процесу тощо. Оперативно й цікаво можна організувати підготовку здобувачів освіти різного напрямку підготовки до складання ЗНО. Для оптимізації підготовки до складання тестів відкритої форми застосовуємо мему.

На сьогодні інтернет-меми набувають поширення не тільки як інструмент для спілкування в мережі, а й в освітній сфері. Сучасний мем можна схарактеризувати як одиницю інформації, яка здатна до самопоширення, проте особливістю є накопичення значень, які вона мала раніше, без нівелювання нових. Дефінітивно означимо, що мем (інтернет-мем) – це будь-яка дотепна коротка інформація (фраза, зображення, звукоряд, відео) іронічного характеру для відтворення ставлення до подій чи обставин та поширення в інтернеті. Популярними є інтернет-меми у форматі зображення із влучними жартівливими текстовими поясненнями. Пропонуємо мему, створені студентами до теми «Рід незмінюваних іменників» (рис.1).

Рис. 1. «Мему. Рід незмінюваних іменників»

Джерело: складено зі студентами

Змістові блоки навчальних програм з української мови містять, окрім мовного розділу, мовленнєвий, який має метапредметне спрямування, зокрема лексико-орфографічний аспект. Розуміння змісту слів, правильне вживання й написання розширює та активізує можливості слововживання. В українській мові є слова, що пишуться за традицією, тобто відповідно до історичного (традиційного) принципу. За ним зберігається написання слова, уживане здавна, хоч воно і не відповідає звуковій системі сучасної мови. Засвоєння таких орфограм відбувається на основі зорової (сприймань правильних образів слів) та моторної (рухів руки) пам'яті, підтримуваної мовною кінестетикою – рухами органів мовлення.

Ураховуючи специфіку написань, слід звертатися до різних способів оволодіння правописною навичкою: вивчення правил із подальшим застосуванням їх у вправах і завданнях, роботи над їхнім змістом звукового і морфемного аналізу слова тощо. При цьому треба пам'ятати: візуалізація є ефективним засобом засвоєння таких лексем. Ми уклали медіаенциклопедію таких слів, розглядаючи слово «енциклопедично» за всіма складниками знань: лексичне значення слова; походження; поєднання з іншими словами; спільнокореневі слова; синоніми, антоніми, омоніми; тексти «Фейк чи правда?», ейдетика. Наприклад, пропонуємо окремі складники до засвоєння правопису слова «женьшень» (рис. 2–3).

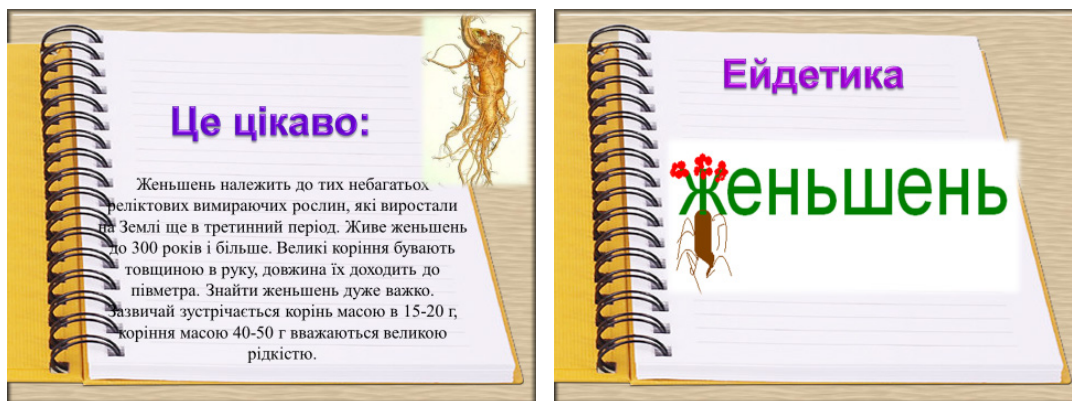

Рис. 2. «Енциклопедія слова «женьшень»»

Джерело: складено самостійно

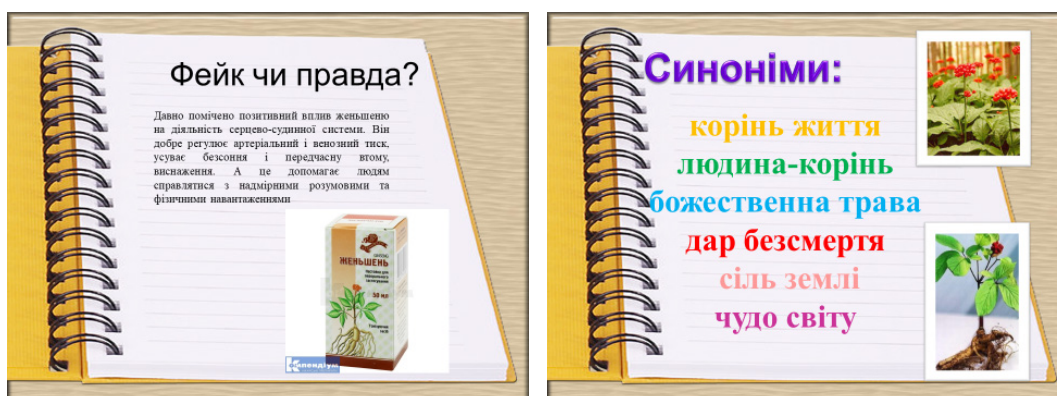

Рис. 3. «Енциклопедія слова «женьшень»»

Джерело: складено самостійно

Отже, заняття, наповнені доцільними засобами медіаосвіти, сприяють формуванню ціннісних орієнтирів молодих, активних, національно свідомих громадян демо-

кратичної та незалежної України, успішно готують до ЗНО, формують комунікативні вміння. Професійна діяльність учителя/викладача української мови і літератури має

сприяти реалізації стратегічних завдань реформування загальної середньої освіти, упровадженню нового навчально-методичного забезпечення мовно-літературних предметів, зокрема засобами медіаосвіти.

Медіатекст як продуктивний засіб «модернізації» вивчення української літератури

Упровадження засад медіаграмотності, медіаосвіти в освітній процес, зокрема в навчання української літератури, ґрунтується на засадах критичного мислення. Аналіз спеціальної літератури дав можливість дійти висновку, що критичне мислення – явище складне й багаторівневе. Критично мислити означає вільно послуговуватися розумовими стратегіями та операціями високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень. Із погляду педагогіки, критичне мислення – це комплекс мисленевих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його (Козира В. М., 2017).

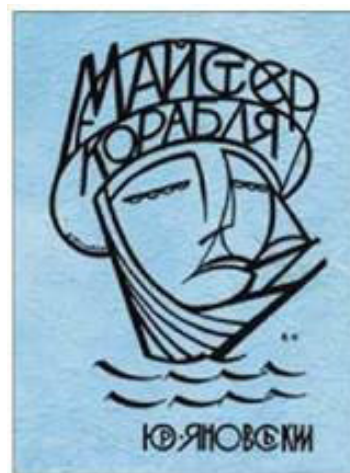
На сьогодні нетривка зосередженість здобувачів освіти, кліпове мислення, телефонозалежність, перенасиченість інформацією, яку вони часто не здатні сприймати, аналізувати, заважає працювати повноцінно з художніми текстами, особливо, якщо вони великі за обсягом. Учителю/викладачу потрібно створити атмосферу співробітництва, партнерства, взаємодопомоги, яка спрямовуватиме освітній процес у компетентнісно зорієнтованому напрямі. Тому актуальним є впровадження медіаосвіти особливо під час роботи з художніми текстами, де важливими є вміння працювати з інформацією. Беззаперечно, кожен текст вимагає різних педагогічних прийомів, адаптованих до конкретних ситуацій. Розглянемо деякі, зокрема, вивчаючи основні літературні організації, угруповання, пропонуємо такі завдання:

- *Короткометражний фільм «Слово» молодого українського режисера Ігоря Висневського відзначили на міжнародному кінофестивалі New York City International Film Festival: він отримав нагороду Best Director in a short film за найкращу режисуру. В основу стрічки лягли реальні події, що увійшли в українську історію під назвою «Розстріляне відродження». Багато письменників, поетів, режисерів і сценаристів, яких торкнулися сталінські переслідування, мали харківську адресу – будинок «Слово». Перегляньте фільм. Життєпис яких письменників ліг в основу фільму? Прокоментуйте вислів режисера фільму щодо ідеї стрічки «Свою історію треба знати. Розповісти про неї є найголовнішим завдання таких фільмів».*

Під час вивчення творчості

Ю. І. Яновського:

- В. Панченко вважає Ю. І. Яновського автором першого в українській літературі мариністичного роману (морська тематика у творах, яка передбачає естетичне сприйняття морських краєвидів, відображення життя моряків, а також жагу відкриття нового). Знайдіть і випишіть мариністичні символи з роману «Майстер корабля». Що вони символізують?

- Подивіться на малюнок В. Г. Кричевського, розміщений на обкладинці першого видання роману Ю. І. Яновського «Майстер корабля». Які особливості літературного твору відобразив на ньому художник?

Аналізуючи роман **В. П. Підмогильного «Місто»**, здобувачі освіти з'ясовують кольористичний вияв ознаки прикметників, яку спостерігаємо в окремих лексемах, що відтворюють той чи інший ступінь градації ознаки кольору: «Він провів очима трамвай, що зник на верховині, розчинившись у далекому мороці, і в цій **синястій** від ліхтарів смугі серед нерухомих, потуплених будівель відчув дивну красу міста»; прикметники з суфіксом - яв- передають сему ослабленої, зменшеної ознаки: «Надійко! Прекрасна дівчино! **Білява** русалко вечірніх полів». Кольорова гама має темний спектр відображення або слабкий світлий: «Хутко оглянувши хату, він побачив і Зоську, якої постать і обличчя цілком закриті були газетою, що вона читала, ніби й не чуючи його кроків. Тільки дві ніжки, взуті в тонкі панчохи, нерухомо звисали від колін додолу з-під краю **темної** сукні». «Коло вікна в кутку він поставив американське бюро **брунатного** дерева, проти дверей при стіні люстрову шафу на одягу, проти вікон – канину, оббиту **темно-червоною** тканиною, поруч столу – невеличку застелену шафу на книжки, яким основу поклали статистики й політекономії...». «Величезна афіша цирку, зроблена трьома яскравими фарбами, **червоною, зеленою та ясно-синьою**, оповіщала, що незабаром розпочинає свої гастролі всевідомий і на предиво спритний клоун та акробат, і тут же, як безперечний на все це доказ, був показаний він із трупою, окремо на землі й так само під недосяжною банею». «На Хрещатик він вийшов, як на алею широкого парку, посипану холодним пухом хмар – розлогих птахів із **синьої** високості, що пролетіли вчора над узгір'ями скель, рівно витесаних і в барвисті шапки одягнених». «Це був невеличкий, світлий, охайний кабінет з паркетною підлогою, центральним опаленням, обкесний

синьо-сірим новими шпалерами...». «О дев'ятій з половиною Степан Радченко вертався з ранкового купання на Дніпрі, а на річку йшов о сьомій і дві години лежав на піску під м'яким сонячним промінням, що поволі обернуло його тіло в **брунатний атлас**. «Її сліпила рябизна костюмів, гама тіл від блідо-рожевих, допіру виставлених на сонце, до **брунатно-чорних**, уже загартованих у пекучому промінні літа». «І якраз не малюнки, а низки **чорних** рівеньких знаків вбирали його очі». «**Чорні** звої диму нечутно зливалися з сіро-синіми присмерками». «Але стіл був накритий **сірим** чистим папером, книжки лежали на ньому рівними купками, скриня застелена червоно-чорною картатою плахтою, вікно вквітчане мережевим рушником, і постеля до ладу прибрана». «Загадай дівчатам зробити ще бант – **чорний з червоним**, тут, у інституті, такий висить на портреті, дуже красиво». «Настрій у нього був **найчорніший**, цілий день ходив він тумою, але товаришеві весело заявив, що до хазяїв його раптом багато родичів наїхало, і він мусив поступитись на час ліжком». «Де він бачив це довгасте, холодне, але пристрасне обличчя, ці гострі **чорні** очі, що ось-ось ніби спахнуть від захованого в них огню?». «Все здавалось **чорнішим і білішим**, всі контури поглиблювались, тоншали в легкому сяєві, весь гомін підносився на кілька нот назустріч промінню, і чутнішав той бадьорий шелест, рип пружного снігу під невпинними, короткими натисками». «Це – **ультрафіолетова** смуга мистецтва шумів, музика, найвище з мистецтв, що реально існують» (речення з роману «Місто»).

Висловіть думку, що кольорова характеристика предметів часто вказує на психічний та фізичний стан, є соціально-регіональною характеристикою людей. Побудуйте колірну діаграму душевного стану Степана Радченка – головного персонажа роману «Місто».

- Аналіз візуальних текстів під час вивчення творчості М. М. Коцюбинського (рис. 4).

Візуалізація тексту

Який твір проілюстровано? («Тіні забутих предків»)
Розташуйте фото відповідно до послідовності подій твору.
Доберіть цитатні назви до зображень.

ПЕРЕКЛАД-ВІЗУАЛІЗАЦІЯ

ДИКІ КОНІ ВОГНЮ. WILD HORSES OF FIRE. Під такою назвою у міжнародному кінопрокаті з'явився український фільм "Тіні забутих предків" режисера Сергія Параджанова, створений за однойменною повістю Михайла

Коцюбинського на кіностудії ім. О.Довженка.

Кінь — посланець богів. У різних традиціях кінь колись являв собою запокійну тварину, що переносить померлого в інший світ. Таким чином кінь символізує як життя, так і смерть (пара коней, білий та чорний, уособлюють життя та смерть). Кінь є втіленням бога Агні. Він — бог вогню, посередник між двома світами, який супроводжує душі померлих у піднебесся.

Як переклади б англійською назви творів М.Коцюбинського, зокрема, «Посол від чорного царя», «Відьма», «В путях шайтана», «По-людському», «Дялечка» «Дорогою піною», «На камені», «Поєдинок»?

Рис. 4. Візуалізовані тексти до вивчення творів М. М. Коцюбинського

Джерело: складено самостійно

Отже, організована таким чином робота з медіатекстами на уроках української літератури розвиває критичне мислення, здатність орієнтуватися в інформаційних джерелах, правильно розуміти надану інформацію, класифікувати її щодо значущості та пріоритетності, розглядати нові знання різнопланово, узагальнювати. Вправи і завдання з медіатекстом формують навички роботи з інформацією в процесі спілкування, читання й письма, розуміння й аналіз медіапродуктів відкритого інформаційного простору (Греб М. М., Грона Н. В., 2021, с. 109–126; Грона Н. В., 2021, с. 218–227).

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми.

Отже, зазначене вище переконує, що підготовка фахівців різних напрямів у

зкладах фахової передвищої освіти ґрунтується на використанні інноваційних підходів до професійної підготовки, зокрема під час вивчення української мови і літератури. Органічними складниками на всіх етапах підготовки є поєднання теоретичного і практичного аспектів, діалогічність, суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів і студентів в освітньому процесі, комунікативна, соціально значуща спрямованість мовного і літературного матеріалу, застосування активних форм і методів навчання. Медіатекст є не тільки засобом, а й мовно-мовленнєвим матеріалом для організації цієї діяльності. Водночас зміст підготовки фахівців в умовах інтеграційного підходу потребує докладного вивчення й удосконалення, що і буде предметом нашої наступної розвідки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранник Д. Х. Текст / Д. Х. Баранник // Українська мова. Енциклопедія. – К. : «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 627–628.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та головний редактор В. Т. Бусел. – Ірпінь : Перун. – 2003. – 1440 с.
3. Греб М. М., Грона Н. В. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів / М. М. Греб, Н. В. Грона // Інформаційні технології і засоби навчання – 2021. – 82(2) – с.109–126. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v82i2.3288>.
4. Грона Н. В. Гнучкі уміння (SOFT SKILLS) у курсі вивчення методики навчання української мови: зміст, формування, детермінація / Н. В. Грона // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – 2021. – № 2 – с. 218–227. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2021-1-2-218-226>.
5. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти у процесі професійної підготовки майбутніх учителів: автореф. дис. на здобуття ступеня. канд. пед. наук: 13.00.04 / Казаков Юрій Миколайович. – Луганськ, 2007. – 24 с.
6. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі / В. М. Козира. – Тернопіль : Астон, 2017. – 59 с.
7. Курліщук І. І. Педагогічні засади соціалізації студентської молоді засобами масової комунікації: дис. канд. пед. наук: 13.00.05 / Курліщук Інна Іванівна. – Луганськ, 2008. – 198 с.
8. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / [Дергач Д. В., Сизонов Д. Ю.]; за заг. ред. Шевченко Л. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2014. – 380 с.
9. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / за наук. ред. В. В. Різуна. – К. : Центр Вільної Преси. – 2013 – 352 с.
10. Осюхіна М. О. «Медіа- та інформаційна грамотність як складова сучасних інформаційно-комунікаційних обмінів (національна концепція у контексті світового досвіду)»: дис. канд. наук із соціальних комунікацій (доктора філософії): 27.00.01/ Осюхіна

Марина Олександрівна. – Дніпро, 2018. – 217 с.

11. Семенов О. М. Медіаосвіта майбутнього вчителя у вищій філологічній школі: досвід зарубіжжя й України / О. М. Семенов // Українська мова і література в школі, 2013.– № 3. – С. 30–38.

12. Солганик Г. Я. К определению понятий «текст» и «медиа́текст» / Г. Я. Солганик // Вестник Моск. ун-та. Сер. 10. Журналистика, 2005. – № 2 – С. 7–15.

13. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Л. Токмань. – К. : Академія, 2012. – 312 с.

THE WORK WITH MEDIA TEXT TO TRAIN VARIOUS STAFF

Hrona Natalia,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, the higher category teacher,
Communal establishment «Pryluky
Humanitarian and Pedagogical College
named after Ivan Franko»
170 Peremoga Street, Pryluky,
Chernihiv region, Ukraine
natashagrone@ukr.net*

The concepts of working with media texts to train various staff in institutions of higher professional education are analyzed in the article. In particular, it is claimed about the lack of focus on educational and cognitive practical training to work with media text of different types and genres. Emphasis is placed on the fact that today the current processes of language development correlate to extra- and intralinguistic potentials of the media word. They are correlated to abilities to unite the cultures, to find the identity of the people, the state, the modern Ukrainian society in the language. Therefore, it is advisable to visualize the media text to adapt educational products in terms of the informatized society, as traditional textbooks do not always comply with the requirements of modern students who seek to keep up with everything and immediately and quickly distract from uninteresting moments.

Considering the specifics of historical writings, we propose to turn to «encyclopedic» way of mastering spelling skills, which means a research on all word aspects such as the meaning of the word; its origin; combination with other words; cognate words; synonyms, antonyms, homonyms; texts «Fake or truth?», eidetics. The introduction of media literacy principles, media education in the learning process, (in particular in Ukrainian literature lessons), is based on critical thinking. The work with media texts at Ukrainian literature lessons, develops critical thinking, the ability to navigate information sources, to comprehend the information provided, to classify it in terms of significance and priority, to generalize. Possibilities and advantages of working with media texts at Ukrainian language and literature lessons in institutions of professional higher education during the training of various staff (future primary school teachers, journalists) are analyzed.

Keywords: *critical thinking; future primary school teachers; historical writings; journalists; media education; media text; memes; Ukrainian language; Ukrainian literature; visualization.*

REFERENCES

1. Barannyk, D. Kh. (2000). *Ukrainska mova. Entsyklopediia* [Ukrainian language.

Encyclopedia]. K.: «Ukr. entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 627–628 (ukr).

2. Busel, V. T. (Ed.). (2003). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Irpin: Perun, 1440 (ukr).

3. Derhach, D. V., Syzonov, D. Yu. & Shevchenko, L. I. (Ed.). (2014). *Medialinhvistyka: slovnyk terminiv i poniat* [Medialinguistics: a dictionary of terms and concepts]. K.: VPTs «Kyivskiy universytet», 380 (ukr).

4. Hreb, M. M. & Hrona, N. V. (2021). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii yak zasib formuvannya linhvodydaktychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Information and communication technologies as a means of forming language didactic competence of future primary school teachers]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 82(2), 109–126. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v82i2.3288> (ukr).

5. Hrona, N. V. (2021). Hnuchki uminnia (SOFT SKILLS) u kursi vyvchennia metodyky navchannia ukrainskoi movy: zmist, formuvannya, determinatsiia [Flexible skills (soft skills) in the course of studying the methods of teaching the Ukrainian language: content, formation, determination]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*, 2, 218–227. DOI: <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2021-1-2-218-226> (ukr).

6. Kazakov, Yu. M. (2007). *Pedahohichni umovy zastosuvannya mediaosvity u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv* [Pedagogical conditions of application of media education in the process of professional training of future teachers]. (Extended abstract of candidate's thesis). Luhansk, 24 (ukr).

7. Kozyra, V. M. (2017). *Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia u navchalnomu protsesi* [Technology of development of critical thinking in the educational process]. Ternopil: Aston, 59 (ukr).

8. Kurlishchuk, I. I. (2008). *Pedahohichni zasady sotsializatsii studentskoi molodi zasobamy masovoi komunikatsii* [Pedagogical principles of socialization of student youth by mass media]. (Candidate's thesis). Luhansk, 198 (ukr).

9. Osiukhina, M. O. (2018). «*Media- ta informatsiina hramotnist yak skladova suchasnykh informatsiino-komunikatsiinykh obminiv (natsionalna kontsepsiia u konteksti svitovoho dosvidu)*» [«Media and information literacy as a component of modern information and communication exchanges (national concept in the context of world experience)»]. (Candidate's thesis). Dnipro, 217 (ukr).

10. Rizun, V. V. (Ed.). (2013). *Mediaosvita ta mediahramotnist* [Media education and media literacy]. K.: Tsentri Vilnoi Presy, 352 (ukr).

11. Semenoh, O. M. (2013). *Mediaosvita maibutnoho vchytelia u vyshchii filolohichnii shkoli: dosvid zarubizhzhia y Ukrainy* [Media education of the future teacher in the higher philological school: experience of abroad and Ukraine]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3, 30–38 (ukr).

12. Solganik, G. Ja. (2005). K opredeleniju ponjatiy «tekst» i «mediatekst» [To the definition of «text» and «media text»]. *Vestnik Mosk. un-ta. Ser. 10. Zhurnalistika*, 2, 7–15 (rus).

13. Tokman, H. L. (2012). *Metodyky navchannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli* [Methods of teaching Ukrainian literature in high school]. K.: Akademiia, 312 (ukr).